

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 9, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 001.8:657

О. В. Качмар,

к. е. н., доцент кафедри обліку і аудиту ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

O. V. Kachmar,

Candidate of Economic Sciences,

Associate Professor of the Department of Accounting and Auditing of SS NULES of Ukraine "Berezhany Agrotechnical Institute"

THE THEORETICAL FOUNDATIONS OF ACCOUNTING ORGANIZATION IN THE ENTERPRISE

Дана стаття присвячена дослідженню теоретичних основ організації бухгалтерського обліку на підприємстві. У статті розглянуто наукові підходи до визначення терміну «організація обліку» та на основі їх узагальнення сформовано авторське визначення, де під організацією обліку розуміють комплексне поняття, яке включає сукупність дій зі створення та постійного удосконалення цілісної системи бухгалтерського обліку, яка включає поєднання нормативно-правових, методичних, технічних та організаційних елементів бухгалтерського обліку у конкретно визначених умовах з метою забезпечення інформаційних потреб користувачів обліково-економічної інформації. Проведено детальне дослідження етапів організації обліку на підприємстві та розкрито їх зміст. Визначено об'єктивні та суб'єктивні фактори, які впливають на організацію обліку, а також передумови раціональної організації бухгалтерського обліку на підприємстві. Наведено порівняння принципів бухгалтерського обліку та організації обліку.

This article investigates the theoretical foundations of accounting in the enterprise. The article deals with scientific approaches to the definition of "organization of accounting" and based their generalizations formed the author's definition, where the organization understand complex accounting concept that includes a set of actions for the creation and continuous improvement of an integrated accounting system that includes a combination of legal, methodological, technical and organizational elements of accounting specifically defined conditions to ensure information needs of users of accounting and economic information. A detailed study of the steps of the accounting for the company and disclosed their content. Defined objective and subjective factors that affect the organization of accounting, as well as prerequisites of rational organization of accounting in the enterprise. Comparison of accounting principles and accounting organization.

Ключові слова: бухгалтерський облік, організація обліку, обліковий процес, система бухгалтерського обліку, підприємство.

Keywords: accounting, organization of accounting, accounting process, system of accounting, enterprise.

Постановка проблеми. Бухгалтерський облік займає важливе місце в системі управління підприємством, оскільки здійснює збір, вимірювання, реєстрацію, обробку та передачу інформації щодо процесів виробництва, розподілу, обміну і споживання ресурсів підприємства. Ця інформація з однієї сторони є наслідком діяльності підприємства, а з другої сторони аналізується для прийняття оптимальних управлінських (оперативних, тактичних і стратегічних) рішень з метою здійснення господарської діяльності в ринкових умовах господарювання. При цьому бухгалтерський облік потребує належної організації, тому що ефективна організація бухгалтерського обліку передбачає створення гнучкої, оптимальної та багатофункціональної системи, орієнтованої на забезпечення вихідною обліковою інформацією користувачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми організації обліку були предметом дослідження багатьох учених, але найбільший внесок у їх вирішення зробили Безруких П. С., Бугинець Ф. Ф., Войналович О. П., Завгородній В. П., Івахненко С. В., Кузьмінський А. М., Лень В. С., Островерха Р. Е., Сльозко Т.М., Сопко В. В., Шмигель А. Д. та інші. Зважаючи на постійні зміни в економіці, зміни інформаційного простору, а також зростання значення організації бухгалтерського обліку для підприємства, теоретичні проблеми організації бухгалтерського обліку потребують постійного дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є глибоке дослідження теоретичних засад організації обліку на підприємстві як основи його сталого функціонування в системі бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу. Дослідження та узагальнення різних наукових праць з організації обліку свідчить, що коло завдань і функцій організації бухгалтерського обліку як науки, її місце поміж інших наукових дисциплін не є сталими, і продовжують постійно змінюватись. В сучасній літературі вчені по-різному трактують термін «організація обліку», тобто єдиного поняття досі не виведено (табл. 1).

Таблиця 1.

Наукові підходи до визначення терміну «організація обліку»*

Автор	Визначення
Безруких П.С. [1, с. 12]	Науково-обґрунтовану сукупність умов, за якої найбільш економічно і раціонально здійснюється збір, обробка і збереження облікової інформації в умовах оперативного контролю за правильним використанням засобів на підприємстві
Бугинець Ф.Ф. [2, с. 41]	Сукупність заходів власника підприємства, які мають цілеспрямований характер щодо створення, забезпечення, постійного впорядкування і вдосконалення функціонування системи бухгалтерського обліку та здійснення його процесу на підприємстві

Войналович О.П. [3, с. 4]	Сукупність заходів із упорядкування облікової роботи, які здійснює адміністрація підприємства та бухгалтер за дорученням власника з метою забезпечення виконання завдань бухгалтерського обліку на відповідному етапі розвитку суспільства
Івахненко С.В. [5, с. 114-118]	До першої групи він відніс тлумачення організації бухгалтерського обліку як побудови системи обліку, до другої — визначення, у яких використовується системний підхід до організації обліку як важливої функції управління, до третьої — визначення організації обліку як управління обліковим персоналом
Кундря-Висоцька О.П. [7, с. 12]	Цілеспрямоване вдосконалення механізму, структури і процесів обліку, впорядкування всіх елементів системи бухгалтерського обліку
Лень В.С. [8, с. 6]	Сукупність дій зі створення цілісної системи бухгалтерського обліку, підтримання і підвищення її організованості, функціонування якої спрямоване на забезпечення інформаційних потреб користувачів облікової інформації, включаючи вибір форм організації та формування матеріального й інформаційного забезпечення облікового процесу
Маргуліс А.Ш. [9, с. 15]	Система документування операцій і документообігу, встановлення графіку облікових робіт, тобто правил і термінів надання і обробки первинних документів і внутрішньовиробничої звітності, побудови плану рахунків і вибір форми рахівництва; систему узагальнення рахункових записів, контролю за здійсненням господарських операцій, забезпечення підприємства обґрунтованими нормативами і кошторисами витрат, нормами запасів оборотних засобів і плановими калькуляціями; побудову облікового апарату і визначення виконуваних ним функцій при централізації обліку у виробничих об'єднаннях (комбінатах, підприємствах), а в окремих випадках – децентралізації його по цехах великих заводів
Островерха Р.Е. [10, с. 12]	Сукупність цілеспрямованих процесів або дій зі створення, функціонування, упорядкування та постійного удосконалення системи бухгалтерського обліку з метою забезпечення внутрішніх та зовнішніх користувачів обліково-економічною інформацією, необхідною для прийняття управлінських рішень.
Сльозко Т.М. [12, с. 12-13]	Науково- обґрунтована сукупність умов, за яких найбільш економічно і раціонально здійснюється збір, обробка і зберігання бухгалтерської інформації з метою оперативного контролю за правильним використанням майна підприємства та надання користувачам неупередженої фінансової звітності.
Сопко В.В [13, с. 7-8]	Система методів, способів та заходів, які забезпечують оптимальне функціонування бухгалтерського обліку та подальший його розвиток
Шмігель О.Д. [14, с. 9]	Цілеспрямоване впорядкування і удосконалення методології і техніки бухгалтерського обліку, а також робочих процесів збору первинної обліково-економічної інформації, її обробка, узагальнення і отримання відомостей, необхідних для управління підприємством.

**Джерело: узагальнено автором*

Узагальнюючи наведені визначення та виходячи із сутності одного із ключових понять економічної теорії –«організація» (від франц. organization, від лат. organizo – надаю упорядкованого вигляду, улаштовую), вважаємо, що організація бухгалтерського обліку – це комплексне поняття, яке включає сукупність дій зі створення та постійного удосконалення цілісної системи бухгалтерського обліку, яка включає поєднання нормативно-правових, методичних, технічних та організаційних елементів бухгалтерського обліку у конкретно визначених умовах з метою забезпечення інформаційних потреб користувачів обліково-економічної інформації.

До складових частин або об'єктів організації бухгалтерського обліку належать: організація облікового процесу, організація роботи облікового апарату, організація забезпечення бухгалтерського обліку та планування перспективного розвитку бухгалтерського обліку.

Організація передусім означає послідовність виконання операцій чи процедур, а будь-яка послідовність передбачає порядок, який можна структурувати у етапи (рис. 1).

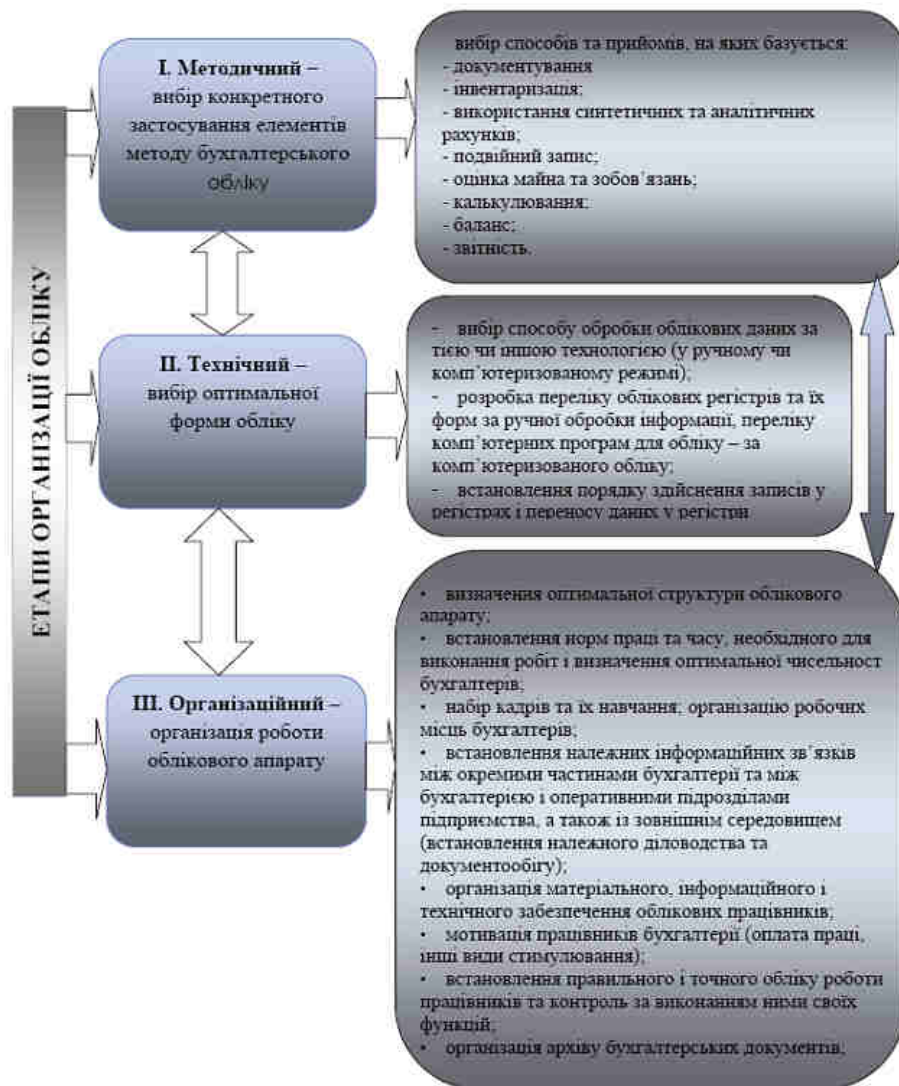

Рис. 1. Етапи організації обліку на підприємстві*

*Джерело: узагальнено автором на основі [2, с. 43-45; 12, с. 16-17]

Оптимальність обліку як складного багаторівневого процесу забезпечує системний підхід до організації обліку в цілому та кожного етапу організації обліку зокрема. Технологія організації бухгалтерського обліку розглядається як сукупність операцій, виконання яких забезпечує комплексну організацію обліку, виходячи із специфічних ознак підприємств, відносно яких вона застосовується. Щодо організації бухгалтерського обліку конкретного господарюючого суб'єкта, технологію доцільно визначати відповідністю системи управління до наступних організаційних критеріїв:

- якість облікової інформації;
- економічність процесу її формування;
- врахування специфіки діяльності суб'єкта господарювання [3].

На організацію обліку на підприємстві впливають різноманітні фактори, які можна умовно поділити на об'єктивні та суб'єктивні (рис. 2).

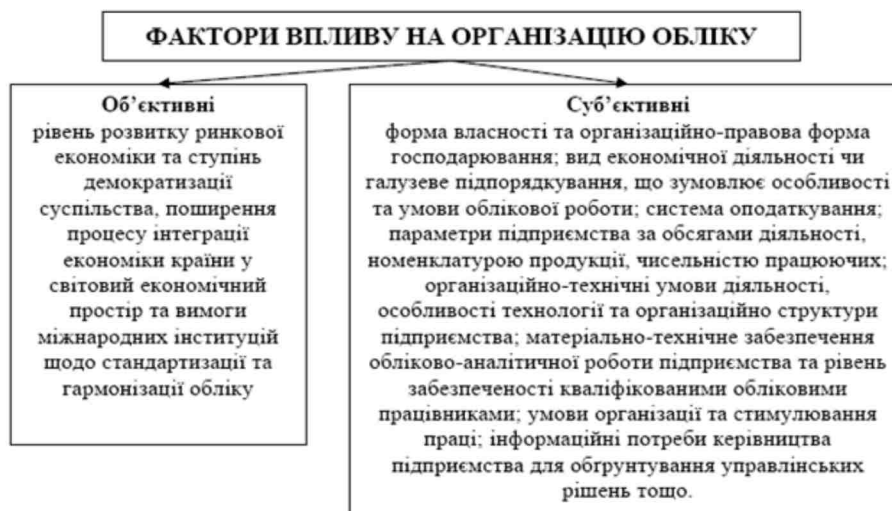

Рис. 2. Фактори впливу на організацію обліку*

*Джерело: узагальнено автором на основі [10, с. 14]

У сучасних умовах особливої актуальності набуває раціональна організація бухгалтерського обліку на підприємстві, її роль в управлінні господарською

діяльністю, що вимагає впровадження нових методів управління та їх належного забезпечення. Під раціональною організацією обліку розуміють систему заходів, які забезпечують найефективніше виконання функцій бухгалтерського обліку. Від раціональної організації обліку багато в чому, якщо не в основному, залежить рівень управління економікою підприємств і об'єднань. Це пов'язано з тим, що в обліку створюється лівова частка інформації, яку використовує система управління. Від її повноти, обгрунтованості і достовірності залежить повнота управлінських рішень. Тому чим раціональніше організовано бухгалтерський облік на підприємстві, тим більше якісної інформації отримують фахівці усіх служб управління для аналізу, контролю, регулювання і планування [12, с. 17].

Раціональній організації обліку потрібні певні передумови, за яких облік може найбільш успішно виконувати поставлені перед ним завдання при найменших затратах засобів праці і праці самих обліковців. До таких передумов раціональної організації обліку на підприємстві належать вивчення:

1) структури, особливостей технології й організації виробництва та встановлення облікових взаємовідносин бухгалтерії з оперативно відокремленими підрозділами підприємства;

2) законодавства щодо господарської діяльності підприємства та нормативних актів, котрі стосуються побудови та порядку ведення обліку;

3) обсягу та складу облікової інформації, необхідної для внутрішніх та зовнішніх користувачів;

4) правильної розстановки кадрів, встановлення структури облікового апарату та розподілу обов'язків між окремими виконавцями;

5) планування облікових робіт та їх удосконалення [12, с. 18].

Як і в основі будь-якої системи, так і в основі системи бухгалтерського обліку, лежать її найважливіші підвалини, на яких вона будується - це принципи. В науковій літературі виділяють різні принципи, їх систематизація наведена у табл. 2. Звернемо увагу, що основні принципи ведення бухгалтерського обліку та складання звітності визначені Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16 липня 1999 року № 996- XIV [11]. Принципи організації обліку мають дещо інший зміст, вони відрізняються від принципів обліку та визначені не законодавчо, а довільно вченими-теоретиками та практиками обліку у наступних джерелах [2, с. 46-47; 7, с. 13; 10, с. 24-27] та багатьох інших.

У різних джерелах виділяють різні принципи, їх систематизація наведена у табл. 2. Звернемо увагу, що основні принципи ведення бухгалтерського обліку та складання звітності визначені Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16 липня 1999 року № 996- XIV [11]. Принципи організації обліку мають дещо інший зміст, вони відрізняються від принципів обліку та визначені не законодавчо, а довільно вченими-теоретиками та практиками обліку у наступних джерелах [2, с. 46-47; 7, с. 13; 10, с. 24-27] та багатьох інших.

Таблиця 2.

Принципи бухгалтерського обліку та організації обліку*

№ з/п	Принципи бухгалтерського обліку, згідно Закону України "Про бухгалтерський облік і звітність"	№ з/п	Принципи організації обліку
1	Автономність	1	Розподіл праці
2	Обачність (завбачливість)	2	Локалізація інформації
3	Повне висвітлення (відображення)	3	Конкуренція в контролі
4	Послідовність	4	Дієвість бухгалтерії
5	Безперервність	5	Методологічна незалежність
6	Нарахування і відповідність прибутків і витрат	6	Психологічний клімат
7	Превалювання сутності над формою	7	Підпорядкованість загальній логіці управління економікою
8	Історична (фактична) собівартість	8	Доцільність наближення функції обліку до центрів прийняття рішень
9	Єдина грошова одиниця	9	Делегування повноважень і відповідальності бухгалтерів
10	Періодичність	10	Взаємодія різних видів обліку
-	-	-	Цілісність і усебічність
-	-	-	Субординація і динамічність
-	-	-	Адаптивність та ритмічність
-	-	-	Паралелізм і пропорційність

*Джерело: узагальнено автором на основі [2, с. 46-47; 7, с. 13; 10, с. 24-27; 11; 12, с. 19-21]

Як видно з таблиці 2, принципи організації обліку відрізняються від принципів обліку не лише за назвою, а й за своєю сутністю. Принципи обліку – це принципи ведення бухгалтерського обліку і стосуються його методики та методології, а принципи організації бухгалтерського обліку – це принципи побудови облікового процесу та організації роботи облікового апарату у ньому. Вони визначають роль кожного обліковця у апараті бухгалтерії, місце бухгалтерської служби у організаційній структурі управління підприємством в цілому, цілеспрямованість функції обліку на забезпечення життєздатності циклу управління підприємством і можуть бути покладені в основу формування цілісної системи бухгалтерського обліку. Саме на них практично і будується організація бухгалтерського обліку.

Висновки. Таким чином, на основі проведеного дослідження виявлено, що організація бухгалтерського обліку – це комплексне поняття, яке включає сукупність дій зі створення та постійного удосконалення цілісної системи бухгалтерського обліку, яка включає поєднання нормативно-правових, методичних, технічних та організаційних елементів бухгалтерського обліку у конкретно визначених умовах з метою забезпечення інформаційних потреб користувачів обліково-економічної інформації. Організація обліку на підприємстві включає ряд етапів (методичний, технічний, організаційний) та базується на відповідних принципах. На організацію обліку впливають об'єктивні і суб'єктивні фактори, які визначають передумови раціональної організації бухгалтерського обліку на підприємстві.

Література.

1. Безруких П. С. Организация бухгалтерського учета на предприятиях / П. С. Безруких. – М. : Финансы, 1966 – 208 с.
2. Бутинець Ф. Ф. Організація бухгалтерського обліку: підручник / Ф. Ф. Бутинець, О. П. Войналович, І. Л. Томашевська; за ред. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир: Рута, 2006. – 528 с.
3. Войналович О. П. Організація бухгалтерського обліку: теоретико-методичні засади: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня . канд. екон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит» / О.П. Войналович, Національний аграрний університет. – Київ, 2006. – 21 с.
4. Городянська Л. Особливості технічного забезпечення системи бухгалтерського обліку / Л. Городянська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – №10. – С. 17-22.
5. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку: історія, теорія, перспективи Гильде Є.К. [наук. вид] / С.В. Івахненко. – Житомир: АСА, 2001. – 416 с.
6. Коробова Н. М. Організація бухгалтерського обліку в аграрних підприємствах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня . канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит (за видами економічної діяльності)» / Н. М. Коробова, Національний університет біоресурсів і природокористування України. – Київ, 2011. – 24 с.
7. Кундря-Висоцька О. П. Організація обліку: навч. посіб. / О. П. Кундря-Висоцька. – К. : Алерта, 2007. – 223 с.
8. Лень В. С. Організація бухгалтерського обліку: навч. посіб. / В. С. Лень. – К.: ЦУЛ, 2006 – 696 с.
9. Маргулис А. Ш. Бухгалтерский учет в отраслях народного хозяйства / А. Ш. Маргулис. – М. Финансы, 1973. – 456 с.
10. Островерха Р. Е. Організація обліку: навч. посіб. / Р. Е. Островерха – 2-ге вид. перероб. та доп. – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 568 с.
11. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.99 р. № 996-ХІV. (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
12. Сльозко Т. М. Організація обліку: навч. посіб. / Т. М. Сльозко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 224 с.
13. Сопко В. В. Бухгалтерський облік на підприємстві / В. В. Сопко. – К.: Техніка, 2006. – 560 с.
14. Шмигель А. Д. Организация бухгалтерского учета и оперативного экономического контроля на промышленном предприятии / А. Д. Шмигель. – К.: изд.

Отдел Киевского ин-та нар. хоз. им. Д.С. Коротченко, 1973. –268 с.

References.

1. Bezrukhih, P. S. (1966), *Organizacija buhgalters'kogo ucheta na predprijatijah* [Organization of accounting in enterprises], Finansy, Moscow. Russia.
2. Butynets', F. F., Vojnalovych, O. P. and Tomashevs'ka, I. L. (2006), *Orhanizatsiia bukhgalters'koho obliku* [Organization of accounting], Ruta, Zhytomyr, Ukraine.
3. Vojnalovych, O. P. (2006), "Organization of accounting: theoretical and methodological foundations", Thesis abstract of Cand. Sc. (Econ.), 08.06.04, NAU, Kyiv, Ukraine, 21 p.
4. Horodians'ka. L. (2009), "Features logistics accounting", *Bukhhalters'kyj oblik i audyt*, vol. 10, pp. 17-22.
5. Ivakhnenkov, S.V. (2001), *Informatsijni tekhnolohii v orhanizatsii bukhgalters'koho obliku: istoriia, teoriia, perspektyvy Hyl'de Ye.K.* [Information technology in accounting organization: history, theory, prospects Hylde E.K.], Zhytomyr : ACE, Ukraine.
6. Korobova, N. M. (2011), "Organization of accounting in agricultural enterprises", Thesis abstract of Cand. Sc. (Econ.), 08.00.09, NULES of Ukraine, Kyiv, Ukraine, 24 p.
7. Kundria-Vysots'ka, O. P. (2007), *Orhanizatsiia obliku* [Organization of accounting], Alerta, Kyiv, Ukraine.
8. Len', V. S. (2006), *Orhanizatsiia bukhgalters'koho obliku* [Organization of accounting], TsUL, Kyiv, Ukraine.
9. Margulis, A. Sh. (1973), *Buhgalters'kij uchet v otrasljah narodnogo hozjajstva* [Accounting in the national economy], Finansy, Moscow. Russia.
10. Ostroverkha, R. E. (2012), *Orhanizatsiia obliku* [Organization of accounting], 2nd ed, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
11. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (Accessed 30 August 2014).
12. Sl'ozko, T. M. (2008), *Orhanizatsiia obliku* [Organization of accounting], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
13. Sopko, V. V. (2006), *Bukhhalters'kyj oblik na pidpriemstvi* [Accounting on enterprises], Tekhnika, Kyiv, Ukraine.
14. Shmigel', A. D. (1973), *Organizacija buhgalterskogo ucheta i operativnogo jekonomicheskogo kontrolja na promyshlennom predprijatii* [Organization of accounting and operational and economic control in an industrial plant], Otdel Kievskogo in-ta nar. hoz. im. D.S. Korotchenko, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"